Architektura

Gmina Lipie obejmuje swym zasięgiem niewielkie miejscowości, w których można dostrzec wiele obiektów skrywających tajemnice historii i budzących podziw ze względu na niezwykłą architekturę.

Najcenniejsze budowle:

- XVIII wieczny dworek w Lipiu – położony w otoczeniu starodrzewia, pierwotnie drewniany, przebudowany kilkakrotnie w XIX w. zachował jednak pierwotny kształt architektoniczny. Obok niego znajduje się oficyna i wieża ciśnień.

- Sanktuarium Matki Boskiej Dankowskiej – kościół wybudowany przez kasztelana Stanisława Warszyckiego w XVII w. W bocznym ołtarzu znajdował się cudowny obraz Matki Bożej, który trzykrotnie płakał w oktawie Bożego Ciała. Po koronacji w 2002r został przeniesiony do ołtarza głównego.

- Ruiny zamku w Dankowie – średniowieczna budowla rozbudowana w XVII w. przez kasztelana Warszyckiego. Otoczony kamiennymi fortyfikacjami i bastionami w kształcie gwiazdy był nieosiągalny dla Szwedów. W czasie najazdu, twierdza zasiliła armatami uzbrojenie Jasnej Góry. W 1767 r. od pioruna spłonęły budynki forteczne, wieża i dach kościoła oraz okoliczne zabudowania. Od tego czasu forteca zaczęła popadać w ruinę. Z fortyfikacji zachowały się jedynie oblicowane murem wały ziemne, prostokątna ruina kamiennego budynku (w pobliżu kościoła) nazywanego "Domem kasztelanowej", ślady fos i brama wjazdowa.

- Kościół p.w. św. Piotra i Pawła w Parzymiechach - pierwotnie murowany kościół pochodzi prawdopodobnie z XIVw. Po odzyskaniu go od kalwinów został przebudowany. Ze starego kościoła zostało tylko gotyckie prezbiterium, do którego dobudowano barokową nawę.

- Zespół parkowo-pałacowy w Parzymiechach usytuowany w centrum wsi, przy zbiegu ulic Cmentarnej i Częstochowskiej. Obecny obszar zespołu stanowi park z oficyną pałacową i łazienkami oraz częścią dawnych zabudowań gospodarczych. Park obejmuje powierzchnię 11,6 ha i ma kształt wydłużonego wieloboku. Znajdują się tu dwa stawy Mieszko i Księżycowy.

- Cmentarna kwatera Potockich w Parzymiechach - rodzinny cmentarz Potockich z połowy XIX wieku. Tworzy go sześciu mogił zakrytych jednakowymi betonowymi płytami. Są tu mogiły: Jadwigi z Walewskich Lanckorońskiej, (1857), hr. Władysława Potockiego (1862-1924) nestora parzymieskiej gałęzi rodu i jego córek Pelagii i Marii, hr. Antoniego Potockiego (1892-1929) hr. Karola Potockiego (1900-77) i jego żony Krystyny Potockiej (1910-82). Na płycie grobowej hr. Karola Potockiego czytelny jest jeszcze napis, który podaje, iż hrabia był porucznikiem w 3. i 25. Pułku Ułanów oraz kawalerem Krzyża Walecznych. Odznaczenie to otrzymał od gen. Władysława Andersa w czasie Kampanii Wrześniowej.

- Dworek myśliwski z przełomu XIX/XXw . –dworek przeniesionym do Natolina z pobliskich Kleśnisk. Przed wybuchem II wojny światowej mieściła się w nim szkoła, w której kierowniczką była Michalina Szczęsna.

- Cmentarz ewangelicki z przełomu XIX i XXw. w Natolinie . - usytuowany jest w gęsto zarośniętym zagajniku na końcu wsi. Otoczony wspaniałymi drzewami, trochę zaniedbany, porośnięty krzewami, skrywa mogiły pochodzące z lat 20 XXw.

- Zbór ewangelicki w Natolinie - XVIII wieczna budowla, w której przed wojną odbywały się nabożeństwa prowadzone przez pastora Wentlanta. Po wojnie Michalina Szczęsna wykupiła opuszczony dom poniemiecki, tzw. kościółek ewangelicki i urządziła tam trzy sale szkolne i bibliotekę. Do szkoły uczęszczało wówczas kilkadziesiąt dzieci.

Miejsca Pamięci Narodowej:

Tragiczne przeżycia wojenne, liczne ofiary i bohaterska postawa mieszkańców naszej gminy zostały docenione przez współczesnych Polaków. Na terenie gminy znajduje się wiele Miejsc Pamięci Narodowej, wśród nich są:

- Pomnik żołnierzy w Parzymiechach – bratnia mogiła 29 ułanów (w tym pięciu oficerów) 83. Pułku Strzelców Poleskich z Kobrynia, którzy polegli przyjmując na siebie morderczy atak pancernych zagonów niemieckich w pierwszym dniu wojny (na odcinku Parzymiechy-Lipie). Na wysokim pomniku widnieje dobrze czytelna sentencja: „ Ginąc w obronie ojczystych grodów, legli za wolność narodów”.

- Pomnik Niobe w Parzymiechach – alegoryczny pomnik przedstawiający sylwetkę klęczącej kobiety Polki. Pomnik postawiono w 1965r. przy ul. Krzepickiej a poświęcony jest cywilnym ofiarom niemieckiej agresji w czasie wejścia wermachtu do miejscowości. Na kamiennych tablicach widnieje 160 nazwisk mieszkańców Parzymiechów i okolicznych wiosek, z których większość została zamordowana na początku II wojny światowej.

- Pomnik ofiar niemieckiego obozu pracy przymusowej - przy drodze do wsi Grabarze, w pobliżu miejsca kaźni.

- Tablice pamiątkowe umieszczone na kościele parafialnym w Parzymiechach poświęcone Konspiracyjnemu Wojsku Polskiemu i ks. Bonawenturze Metlerowi **.**

- **Tablica pamiątkowa** na ścianie zewnętrznej kościoła w Dankowie ku czci poległych żołnierzy z oddziału partyzanckiego AK dowodzonego przez por. A. Olejnika ps. "Babinicz", którzy zginęli 30 stycznia 1947 r. we wsi Wapiennik w gminie Lipie w czasie walk z siłami UB.